

militaire of economische geschiedschrijving. Sinds een aantal jaren hebben historici echter ook aandacht gekregen voor de culturele aspecten van internationale relaties. Vanuit dit perspectief ontstonden op die manier studies over propaganda en beeldvorming, culturele relaties en intellectuele uitwisseling. Een dergelijke benadering is erg bevruchtend gebleken in het geval van de Duits-Amerikaanse betrekkingen. De Verenigde Staten hebben ten gevolge van twee wereldoorlogen een beslissende rol gespeeld in de cultuur- en mentaliteits-historische ontwikkeling van Duitsland. Na de Eerste Wereldoorlog wierpen ze zich op als toonaangevende mogendheid en streefden ze al in een vroeg stadium de normalisering en het herstel van Duitsland na. Na de Tweede Wereldoorlog traden de Amerikanen als pleitbezorgers op van een grondige 'heropvoeding' (*reeducation of Umerziehung*) van de Duitsers. Opvoeding en onderwijs dienden in beide gevallen als hefboomen voor fundamentele politieke doelstellingen.

De pedagogische aspecten in de Duits-Amerikaanse relaties vormden het thema van een internationaal congres in Tübingen in 1992, waarvan de neerslag in twee bundels is verschenen, met de Eerste Wereldoorlog als cesuur. De bijdragen met betrekking tot de twintigste eeuw verschenen in de Gentse reeks *Paedagogica Historica*, waaraan naast Amerikaanse en Duitse deskundigen ook één Belgische historicus van de pedagogie meewerkte. Aan bod komen diverse aspecten op het vlak van de pedagogische wetenschap en de geschiedenis van opvoeding en onderwijs.

JÜRGEN HEIDEKING, MARC DEPAEPE & JURGEN HERBST (EDS.)
«Mutual Influences on Education : Germany and the United States in the Twentieth Century»
(Special Issue of *Paedagogica Historica*. International Journal of the History of Education, 1997 (XXXIII) nr. 1), Gent, 1997, 375 p.

De studie van de relaties tussen Duitsland en de Verenigde Staten van Amerika in de twintigste eeuw situeert zich traditioneel in de sfeer van de diplomatieke, politieke,

Na de Eerste Wereldoorlog ontstond zowel in Amerika als in Europa een gunstige maatschappelijke en culturele voedingsbodem voor progressieve experimenten. Aan beide zijden van de Atlantische oceaan waren opvoedkundige theorieën in opmars die voor meer egalitarisme en minder intellectualisme pleitten. Deze vernieuwingsdrang was typisch voor het klimaat van de jaren twintig, maar zou afgeremd worden door de economische depressie en de opkomst van het nationaal-socialisme in de jaren dertig. Amerikaanse *progressives* en Duitse modernisten vonden elkaar in een gemeenschappelijk humanistisch credo (Val D. Rust en Hermann Röhrs). Op het vlak van de pedagogische psychologie vallen dan weer uiteenlopende tradities op. Terwijl in Duitsland zich een traditie rond de holistische *Gestaltpsychologie* ontwikkelde, verwierf in de Angelsaksische wereld het pragmatisch behaviorisme veel aanhangers. In zijn gedegenereerde vorm zou de *Gestaltpsychologie* - die de 'totaliteit' van de mens centraal stelt - een wegbereider blijken te zijn voor de nationaal-socialistische pedagogie (Marc De Paepe).

Een aantal bijdragen staat stil bij de rol van markante figuren als pioniers en bemiddelaars tussen Duitsland en de Verenigde Staten (Thomas N. Bonner en Ivan Soll). De Duitse universiteiten bleven ook in de twintigste eeuw model staan voor het hoger onderwijs in de USA, zoals blijkt in de ontstaansgeschiedenis van het prestigieuze *Institute for Advanced Studies* in Princeton. Onder de Duitse intellectuelen en kunstenaars in Amerikaanse ballingschap na de machtsovername van Hitler waren ook toonaangevende pedagogen. Zij stelden zich tot taak om

de humanistische idealen en het zwaar geschonden imago van de Duitse *Kultur* zoveel mogelijk te vrijwaren.

Een van de belangrijkste episodes in de Duitse-Amerikaanse relaties vormt het alomvattende heropvoedingsprogramma van de geallieerden na de nederlaag van het Derde Rijk (zie hiervoor de verschillende bijdragen van Uta Gerhardt, Gregory Wegner, Karl-Heinz Füssl, James F. Tent, Geoffrey, J. Giles, Hansjörg Gehring). Alhoewel de wijze waarop in de westerse bezettingszone de denazificatie werd doorgevoerd vaak onder zware kritiek kwam te liggen, groeit de consensus dat de ganse onderneming op onaanvechtbare optimistische en humanistische idealen stoelde. Anders dan in de Sovjet-zone, waar structurele hervormingen van de economie werden doorgevoerd als waarborg tegen de heropstanding van het fascisme, werd in het Westen een globale mentaliteitsverandering in het vooruitzicht gesteld. Met dit doel werden de politieke gezagsdragers, het ambtenarenapparaat, de krijgsgevangenen, de media en het onderwijs gevisieerd. Kritiek op de denazificatie had zowel een reactionaire als een links-radical component. In beide gevallen voedde het de nooit helemaal verdwenen neutralistische en anti-Amerikaanse sentimenten - "tegen het Coca-Cola imperialisme!" - in Duitsland. De inspanningen van de westerse geallieerden (vooral de Amerikanen) waren ambitieus in opzet en onvermijdelijk teleurstellend in hun resultaten. Toch hebben zij mee het democratisch reveil van Duitsland mogelijk gemaakt.

De naoorlogse ontwikkelingen op het vlak van de pedagogische beïnvloeding tussen

de Verenigde Staten en Duitsland staan in het teken van de modernisering en verwestersing van Duitsland - minstens het westelijke deel ervan. Voor de historicus Arnold Bergsträsser was de zogenaamde 'amerikanisering' van de Bondsrepubliek dan ook terecht een voorbeeld van de opening van Duitsland naar de cultuur en het maatschappijmodel van het Westen. In de mate dat dit als zodanig werd onderkend, groeiden de contacten en uitwisselingsmogelijkheden tussen de Oude en de Nieuwe Wereld. Nieuwe trends in de wetenschappelijke en academische wereld in de Verenigde Staten - *Women Studies*, *Ethnic Studies* bij voorbeeld - vonden ruime weerklank en navolging in Duitsland (Erwin Helms, Ann Taylor Allen). De popularisering van de Amerikaanse cultuur - film, media, informatica, jongerencultuur - maakte van enig Duits isolationisme een volstrekt onhaalbare kaart (Hans Borchers).

Een laatste bijdrage tenslotte behandelt een sinds de Duitse hereniging actueel thema (Paul-Ludwig Weinacht). Hier wordt namelijk een vergelijking gemaakt tussen het grotendeels mislukte Amerikaanse heropvoedingsprogramma in Beieren na 1945 en de moeilijkheden die de overheid met name op het vlak van onderwijshervormingen momenteel te wachten staan bij de integratie van het voormalige DDR in het eengemaakte Duitsland. De bijdragen over de naoorlogse periode tonen aan waar het zwaartepunt van deze bundel ligt, met name op de ontwikkelingen in Duitsland, veel meer dan op de Amerikaanse situatie. De overdracht van onderwijs- en opvoedkundige waarden van de Verenigde Staten naar Duitsland kadert in een globaal poli-

tiek proces van mundialisering, westerse culturele dominantie en democratisering. Ook wie geen deskundige is op het vlak van de historische pedagogiek, kan deze bijdragenbundel dus met belangstelling lezen.

Georgi Verbeeck